

VEĽKÁ OKTÓBROVÁ SOCIALISTICKÁ REVOLÚCIA A ROZVOJ NÁŠHO FILOZOFICKÉHO MYSLENIA V 20. ROKOCH

DALIMÍR HAJKO, Ústav filozofie a sociológie SAV, Bratislava

HAJKO, D., The Great October Socialist Revolution and the Development of Our Philosophical Thinking in the Twenties. *Filozofia* 32, 1977, No 5, p. 538—547

All main themes that were elaborated by the Slovak Marxist theoreticians, ideologists and philosophers in the twenties reacted in a way — directly or indirectly — upon the events of the Great October Socialist Revolution or upon their result — the building up of a classless society in the Soviet Union. Whether they were theoretical questions of elaborating the methods of class struggle of the proletariat in this country on the basis of the Soviet revolutionary experiences, or social-philosophical questions of the nation, law, class structure of society, or philosophical problems of natural sciences, none of the themes was too abstract for the authors to react somehow upon the achievements of the October Revolution and the ideological motion that it had roused. Not only explicitly informative articles about the USSR, not only programmatic attempts at applying the Soviet revolutionary experiences upon our conditions, but also those articles that did not refer directly to the results of revolutionary fight of the Russian proletariat, but which were written in spirit of Marxism-Leninism, indirectly in their own way propagated the legacy of the Great October Socialist Revolution in this country and were spreading the ideas that the revolution in Russia had followed.

Dvadsiate roky sú pre šírenie myšlienok, ktoré uviedla do života Veľká októbrová socialistická revolúcia, rozhodujúcim obdobím. S problémom vplyvu Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie na rozvíjanie filozofického myslenia na Slovensku v prvých rokoch národnej samostatnosti bezprostredne súvisia otázky prenikania, šírenia a popularizovania ideí marxizmu-leninizmu v našich podmienkach. Rozširovanie marxisticko-leninského svetonázoru medzi najpokrovejšími vrstvami pracujúcich malo na Slovensku v tomto čase už isté zázemie a propagátori týchto myšlienok mali svojich predchodcov. Patrili medzi nich niektorí pokrokoví teoretici, politickí a osvetoví pracovníci, napr. Edmund Borek — autor prác *Sociálna demokracia a náboženstvo*, Karol Marx, *jeho život a dielo*, prekladateľ *Komunistického manifestu* [1] — ďalej spolupracovníci časopisov *Nová doba*, *Robotnícke noviny*, *Slovenské robotnícke noviny* (okrem iného významný článok *Triedny boj*), Zora (rozbor Marxových myšlienok vedeckého socializmu v článku *Socializmus vedecký a utopický*, máj 1897).

Pred Veľkou októbrovou socialistickou revolúciou šírili sa myšlienky marxizmu-leninizmu predovšetkým v slovenskej socialistickej tlači. Autori príspevkov ich interpretovali neraz s čiastkovými chybami, občas aj jednostranne a málo plasticky, no z väčšiny z nich bolo cítiť silnú vieru vo víťazstvo proletariátu, v proletársku revolúciu. Spomínaný

Edmund Borek napr. v tomto duchu r. 1913 napísal (1): „Úlohou proletariátu je, aby vývin spoločnosti dejinnými zákonmi určený napomáhal a svoje sily, svoju moc postavil do služieb dejinného vývinu, ktorého vyvrcholením bude pád kapitalistickej spoločnosti a víťazstvo socializmu. Či tento prevrat spoločnosti kapitalistickej v socialistickú bude násilný, o tom nebude rozhodovať proletariát, ale buržoázia sama. Jestli v dobe plnosti času pochopí, že jej úloha v ľudskej spoločnosti je dokončená a že vývin výrobných pomerov učinil jej existenciu zbytočnou a zavčas zriekne sa svojich práv, nebude, prirodzene, tento prevrat násilný. Ak ale buržoázia proti dejinnému vývinu sa bude stavať, prebije si dejinný vývin sám revolúciou cestu k socialistickej spoločnosti.“ Aj vtedy, keď odhliadneme od praktického uplatňovania týchto myšlienok v konkrétnych, špecifických podmienkach vtedajšieho Horného Uhorska, musíme ich autorovi priznať, že správne predvídal blížiace sa udalosti svetového dejinného významu — proletársku revolúciu, ktorá o štyri roky po výjdení citovanej práce prepukla v Rusku.

*

Je nesporné, že Veľká októbrová socialistická revolúcia mala veľký význam pre šírenie marxisticko-leninského svetonázoru vôbec a marxisticko-leninskej filozofie zvlášť. Možno povdať, že aj na Slovensku dochádza k radikálnym zmenám v tejto oblasti. Veď sám vznik nových spoločenských podmienok po získaní národnej samostatnosti a v období formovania buržoáznej I. ČSR do značnej miery ovplyvňovali udalosti r. 1917 v Rusku. V procese šírenia revolučných myšlienok a pri ďalšom uvedomovaní slovenského proletariátu mala nesporne dôležitú funkciu aj tlač Slovenskej republiky rád, najmä „orgán slovenskej a českej komunistickej sekcie v Budapešti“ Červené noviny, ktoré vychádzali od marca 1919 až do zániku mladej republiky v júli 1919.

Z hľadiska propagácie ideí marxizmu-leninizmu mali Červené noviny (ale aj ďalšia revolučná tlač tohto obdobia, napr. početné letáky) pozitívnu úlohu predovšetkým pri vysvetľovaní leninskej koncepcie vzťahu národnej idey a internacionalizmu, pri populárnom výklade teórie nevyhnutnosti sociálnej revolúcie, triedneho boja a pri aplikovaní sovietskych skúseností v konkrétnych podmienkach revolučného zápasu v Československu. „Červené noviny rozvíjajú myšlienky »Slovenskej republiky« (republiky rád), píše o nevyhnutnosti sociálnej revolúcie, o bezpodmienečnej nevyhnutnosti rozbiť kapitalistický štát československý (3. 6. 1919) a vyzývajú pracujúci ľud, aby vytváral robotnícke, roľnícke a vojenské rady.“ (2, s. 28—29) Červené noviny, Košické červené noviny a prešovská Naša červená zástava boli prvou odozvou Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie v pokrokovej, revolučnej, komunistickej tlači vydávanej v slovenskom jazyku na slovenskom území. Vytvorili pôdu na presadzovanie, popularizovanie a štúdium myšlienok, ktoré uviedli do života októbrové udalosti v Rusku.

Do tohto obdobia (1919—1920) spadá pôsobenie Václava Chlumecského a Jozefa Verčíka, ktorí na stránkach sociálnodemokratických časopisov Proletár a neskôr Hlas ľudu propagovali výsledky Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie a skúsenosti ruského proletariátu z revolučného boja i z prvých rokov formovania mladého sovietskeho štátu.

*

V dvadsiatych rokoch *po vzniku Komunistickej strany Československa* (r. 1921) nadviazala na tieto pokrokové tradície najmä komunistická denná tlač, ktorá zdôrazňovala potrebu citlivej, no dôslednej aplikácie sovietskych poznatkov v československých podmienkach. Čoraz nástojčivejšie sa však pocítovala aj potreba analýzy teoretických otázok, ktoré nastolili a zásadne rozpracovali klasikovia marxizmu-leninizmu a ktoré s novou naliehavosťou vystúpili do popredia v zmenených spoločenských pomeroch. Medzi teoretickými otázkami, ktorých marxistické riešenie zaujímalo komunistických pracovníkov na Slovensku, najmä príslušníkov mladej slovenskej inteligencie, boli v neposlednom rade aj otázky marxisticko-leninskej filozofie a ideológie.

Vplyv Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie na rozvoj slovenského marxistického myslenia v dvadsiatych rokoch sa prejavil v troch hlavných aspektoch, okolo ktorých sa sústredili tri veľké skupiny článkov a statí publikovaných predovšetkým v dennej a periodickej tlači.

1. V tomto období vývinu našej spoločnosti sa prudko zväčšil záujem o teoretické problémy marxizmu-leninizmu. V prvých rokoch po víťazstve Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie sa totiž sústredila pozornosť nielen na hmatateľné výsledky, ale aj na *metodický základ činnosti boľševickej strany*, na teoretické, ideové východiská revolučnej aktivity politickej strany, ktorá ako vedúca sila ruského proletariátu priviedla ľudové masy k víťazstvu vo Veľkej októbrovej socialistickej revolúcii. Pretože týmto *metodickým základom a teoretickým východiskom* bola marxisticko-leninská filozofia, vznikla nevyhnutnosť zaoberať sa zovrubnejšie jej hlavnými myšlienkami a čerpať z nich inšpiráciu pre tvorbu reálnych metód, praktík, spôsobov boja nášho proletariátu vedeného komunistického stranou v konkrétnych podmienkach I. ČSR. V DAVe z roku 1924 sa o tom napr. dočítame: „Hlavnou zásluhou leninizmu je práve odvaha pokračovať v zásadách marxizmu, prispôbiť ich dnešným potrebám hospodárskym a politickým, tak ako sa javia dnes. Znamená, že v podstate i komunistická strana na Slovensku chce riadiť triedny boj u nás podľa týchto smerníc.“ (3, s. 48—49)

Ladislav Szántó v týchto súvislostiach zdôrazňoval ako špecifickosť komunistickej straty to, že ako organizácia nie je iba jednoduchým súčtom svojich jednotlivých zložiek (vecí, ľudí a ideí), ale je systémom, pre ktorý je charakteristický práve spôsob spojenia týchto častí do organickej jednotky vyššieho typu. „Komunistická strana“, píše L. Szán-

tó v Pravde chudoby r. 1929, „ako typická organizácia proletárskej triedy má svoj vlastný typický *svetonáhľad*: marxizmus-leninizmus.“ (6) Komunistická strana musí byť podľa Szántóa aktívnym presadzovateľom teoretických východísk, ktoré jej poskytuje marxisticko-leninská veda o spoločnosti.

2. Bolo treba účinne propagovať, ale nie vždy iba popularizovať. Príslušníci pokrokovej ľavicovo marxisticky orientovanej inteligencie cítili čoraz intenzívnejšiu potrebu dokázať silu a presvedčivosť marxisticko-leninského učenia pri riešení náročných teoretických problémov spoločenských i prírodných vied.

Veľká októbrová socialistická revolúcia svojím vznikom, priebehom a výsledkom upozornila na potrebu riešenia sociálnofilozofických problémov na marxisticko-leninskom teoretickom základe. Prejavuje sa zvýšený záujem o historikomaterialistickú koncepciu spoločenského vývinu. *Historický materializmus*, ktorý bol principiálnym teoretickým východiskom vodcov a ideológov ruskej revolúcie, stáva sa v dvadsiatych rokoch zdrojom inšpirácie aj pre pokrokovu orientovaných slovenských vedcov (L. Szántó, A. Sirácky, V. Clementis, D. Okáli, L. Novomeský a iní), ktorí sa zamýšľali nad aktuálnymi problémami vtedajšej spoločnosti a písali o jej možnej budúcnosti.

Poučení teóriou historického materializmu prispievali k obohacovaniu znalostí slovenskej verejnosti o Sovietskom zväze a o ideách, ktoré v tomto štáte vstupovali do života, aj ekonómovia, právnici, pedagógovia, psychológovia a odborníci z iných spoločenských vied. Veľkú októbrovú socialistickú revolúciu chápali títo autori ako výrazný prelom nielen vo vývine Ruska, ale aj v celosvetových dejinách. „Rusko dnes znamená jediný štát s vedomou snahou zaviesť socialistický spoločenský poriadok. Nedávno ešte reakcionársko-absolutistický prechodom k socialistickému poriadku dostal sa do popredia pokrokových snáh celého ľudstva“, píše A. Buček v článku *ZSSR — stav a organizácia hospodárskeho života*. „Výsledky tvorivej sily revolučnej jasne nám dokumentujú životaschopnosť socialistického poriadku v dnešnej dobe. Ovšem, musí prekonávať ešte mnohé a mnohé ťažkosti hospodársko-politického rázu. Pri objektívnom posudzovaní spoločenskej štruktúry sovietskeho Ruska musíme mať stále na zreteli hospodársky, politický a kultúrny stav Ruska pred válkou a pred revolúciou. Revolúcia r. 1917 je logickým vyvrcholením tendencie vývoja.“ [4, s. 42]

Príspevkom k pochopeniu marxistickej teórie tried bol článok A. Kojnoka *Pomer práva k spoločenským triedam*. Autor na pozadí výkladu teórie a právnych noriem v historickom vývine európskej spoločnosti načrtáva marxistickú koncepciu štátu a vysvetľuje, že „štát vznikol a je udržiavaný násilím. Stoja v ňom ostro proti sebe dve spoločenské triedy: trieda pracujúcich, vykorisťovateľov a trieda poddaných, pracujúcich, vykorisťovaných“. (3, s. 14) „Medzi týmito sociálnymi triedami je neprekonateľný rozkol záujmových protív. Ich ustavičný boj odohráva sa

v dennom živote hospodárskom (...), na poli politickom a zákonodárnom. Na dnešných zákonodarných zboroch možno znamenite pozorovať, že právom stane sa vždy to, čo vyhovuje panujúcej triede. Nie preto, že by trieda tá početne bola najsilnejšou, ale preto, že má vo svojich rukách moc, štátny aparát, byrokráciu, stojí za ňou jej celý kapitál a konečne jej triedna ideológia pestovaná školou, cirkvou a skvele riadenou tlačou, ktorá postupne balamúti mysle ľudí a pripravuje ich tak o schopnosť samostatného uvažovania nad vlastným triednym postavením.“ (3, s. 15) Autor zastáva názor, že práve Sovietske Rusko urobilo „obrovský krok dopredu“, keď dokázalo oslobodiť robotníkov a drobné roľníctvo od politického útlaku a hospodárskeho vykorisťovania. Príznačné je, že zdôrazňuje na sovietskom prístupe spojenie logiky teórie s „tvrdou rukou životnej praxe“, spojenie, ktorého potreba sa v prvých rokoch existencie Komunistickej strany Československa javila ako veľmi naliehavá, hoci nie vždy dôsledne a zásadovo uspokojovaná. Skúsenosti Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie teda mohli slúžiť a často aj slúžili — ako vzor pri uvádzaní teoretických koncepcií, projektov do praktického života.

Typickým príkladom takéhoto prístupu je stať Vladimíra Clementisa *K národnostnej otázke*. Clementis vychádza z teoretického rozboru Stalinovej definície národa, aby dospel k vyjadreniu praktických politických záverov: „Nebolo by bývalo zásadnejšie a zároveň taktickejšie využiť náladu protičeskú na Slovensku čiste triedne, t. j. poukazovaním na konce režimu meštiactva, bez vypichovania jeho českého rázu?“ (3, s. 4)

Triedne stanovisko ako základ marxisticko-leninskej vedy o spoločnosti vyjadril aj Ladislav Szántó v už citovanom článku *Materialistická dialektika a kríza strany*. Podľa L. Szántóa nás marxisticko-leninská sociológia učí, že „komunistická strana, t. j. históriou vytvorený kolektívny subjekt nie je samostatný, pre seba jestvujúci sociálny útvar. Komunistická strana je *čiastkou triedy* proletariátu. Je tou čiastkou proletárskej triedy, ktorá si najjasnejšie a najsprávnejšie *uvedomila* sociálne postavenie a historické poslanie *svojej triedy*. Ako takáto čiastka je teda vlastne *hlavou* triedy proletariátu, úlohou ktorej je viesť a riadiť, presviedčať a vychovávať svoju triedu. Túto úlohu však môže splniť iba vtedy, keď je sama pevne organizovaná ako časť, ak jej vzťah k celej triede je správny.“ (6)

K významným sociálnoteoretickým a sociálnofilozofickým témam marxistických ideológov na Slovensku v dvadsiatych rokoch patrila problém vzťahu jednotlivca a spoločnosti, pertraktovaný spravidla v súvislosti s otázkami triedneho zloženia buržoáznej spoločnosti, tvorby národnej kultúry a sociálneho pokroku. S prácami na túto tému sa stretávame predovšetkým v časopise DAV. O postavení inteligencie v triednej spoločnosti písal Ján Poničan v štúdiu *Inteligencia a proletariát* (3, s. 18—24), ktorá vyšla už v prvom čísle DAVu r. 1924.

Andrej Sirácky tejto problematike venoval pomerne krátku, no myšlienkovú jasnú a výstižnú prácu *O takzvanom „rozpore“ individua a spoločnosti*. [4, s. 24—27] Považoval v nej za potrebné a nevyhnutné reagovať na argumenty buržoáznych teoretikov, podľa názorov ktorých socializmus potláča, popiera alebo ignoruje individuálnu iniciatívu ľudí, a tým stojí v ceste vývinu ľudstva ako celku. A. Sirácky rozvíja a zdôrazňuje stanovisko, podľa ktorého už „od historických dôb prevláda tendencia po kolektivizácii. Vývoj prináša sebou, že význam individua (i tendencia k individualizácii) sa stlačuje tou mierou, akou vzrastá moc kolektívu, ale čo je hlavné, celkový význam a kvalita osobnosti v tomto kolektívnom rámci sa tiež dvíha.“ [4, s. 24] Svoj názor konfrontuje s Marxovou a Engelsovou tézou, podľa ktorej človek svojím narodením vstupuje do istého prostredia, do istých spoločenských a výrobných vzťahov, ktoré určujú jeho individuálny rozvoj. Konštatuje, že názor klasikov potvrdzujú (po stránke psychologicko-sociologickej) a dopĺňajú (z biologického hľadiska) výsledky najmodernejších vedeckých bádání. Socialistický štát prináša podľa A. Siráckeho radikálne nové možnosti rozvoja individua v kolektíve. Rozvíjanie individuality bude prebiehať v harmónii s kolektívom. Aby však došlo k takémuto optimálnemu stavu, musia uvedomele — revolučne, pokrokovu — zasahovať do vývinu spoločnosti: „Vo vývoji ľudskej spoločnosti neexistuje žiaden nezmeniteľný prírodný rád, ale ľudstvo ho svojím vedomým zasahovaním v daných pomeroch mení a prechádza cez určité fázy vývojové a dostupuje vzrastajúcej, vyrovnávajúcej tendencie.“ [4, s. 25] Azda nebudeme ďaleko od pravdy, keď vyslovíme domnienku, že táto dôvera v bezmála absolútnu možnosť ľudstva tvoriť svoje vlastné dejiny prostredníctvom vedomých zásahov bola dôsledkom obdivu aktívnej, pretvárajúcej sily ruskej revolúcie.

Dôvera v nový spoločenský poriadok, ktorý sa po Veľkej októbrovej socialistickej revolúcii sformoval v Sovietskom Rusku, sa odrazila aj v názoroch na kultúru a umenie. Leitmotívom štúdií o tejto problematike bola myšlienka sociálnej podmienenosti umenia a kultúry vyjadrená lapidárne napr. v preklade článku Bélu Tilkovszkého *Svetová kríza umenia*, ktorý vyšiel v časopise DAV roku 1925: „Ponevác umenie má sociálne korene, a tak vznik úplne nového umenia je odvislý od novej živnej pôdy, vyžaduje nové spoločenské zriadenie, je prirodzené, že k možnosti vzniku nového umenia dalo *dnešné Rusko* podmienky v prvom rade.“ [4, s. 37] V tom istom čísle DAVu bola uverejnená aj významná štúdia mladého marxistu Daniela Okáliho *O umení*. Autor v nej na pomerne rozsiahlej ploche načrtáva základné princípy pokrokovej, marxisticko-leninskej teórie umenia [4]. Z prekladových prác uverejnených v DAVe je otázkam teórie umenia a estetiky venovaný tiež príspevok Michala Klimanova *Vymedzenie proletárskeho umenia* (písaný pre DAV). Z nášho hľadiska je zaujímavý tým, že autor hľadá cesty pokrokového umenia po proletárskej revolúcii. [4, s. 53—55] Za zá-

kladné princípy socialistického umenia a kultúry považuje vedeckosť a kolektívizmus. Poprední slovenskí kultúrni, vedeckí, politickí a osvetoví pracovníci tých čias mali možnosť vyjadriť svoj názor na Sovietsky zväz v anketе, ktorú DAV uverejňoval v ročníku 1929. Na stránkach DAVu sa v tomto období stretávame s uvedomele presadzovaným názorom, ktorý najlepšie vyjadril autor úvodného článku v 1. čísle časopisu v ročníku 1929: „Skutočnosť desiatich rokov u nás a skúsenosti kamarátskych avantgárd v zahraničí dokresľujú náš náznak, starý dva roky, že Slovensko bude sa môcť kultúrne rozžiť iba vtedy, keď sa oprie o ten sociologický celok, ktorý je dejinami predurčený k vedeniu ľudstva k spoločenským systémom socialistickým“ [5, s. 1], teda o Sovietsky zväz. Ako vidieť, slovenskí marxisticky orientovaní myslitelia neopustili ani v rokoch kapitalistickej konjunktúry svoju základnú orientáciu na revolučný ZSSR. Táto okolnosť sa prejavovala vo výbere tém i autorov v jednotlivých číslach všetkých ročníkov časopisu DAV.

3. V oblasti *dialektického materializmu* a filozofickej problematiky prírodných vied sovietske skúsenosti z rokov revolúcie, z prvých rokov budovania socialistickej spoločnosti a najmä poznatky z realizácie úsilia o formovanie socialistického vedomia sovietskych ľudí poukázali okrem iného aj na nevyhnutnosť rozvíjania základných filozofických pojmov, základných kategórií dialektického materializmu. Rozvíjanie problematiky súvisiacej so základnými otázkami dialektického materializmu — ako ukázali sovietske skúsenosti z dvadsiatych rokov — bolo nesmierne potrebné pre komplexné zvládnutie tak teoretických, ako aj praktických otázok a malo prvoradý význam pri vytváraní materialistického svetonázoru.

V našich podmienkach sa autori ideologických a filozofických prác sústreďovali skôr na historickomaterialistickú problematiku, pretože dialektický materializmus a filozofické otázky prírodných vied sa im pravdepodobne zdali príliš vzdialené od každodenných otázok triedneho boja, od problémov sociálnych, kultúrnych a mravných, na ktoré bolo treba čo najskôr a čo najpresvedčivejšie odpovedať. Články s problematikou dialektického materializmu a filozofických aspektov prírodovedeckých teórií boli v publikačnej činnosti slovenských marxistov dvadsiatych rokov zriedkavosťou. Napriek tomu by sme radi upozornili na jeden príklad vynikajúceho využitia výkladu prírodovedeckej teórie pre propagáciu myšlienok marxizmu-leninizmu. Ide o článok Ladislava Szántóa *Myšlienkové jadro Einsteinovej teórie* [7], ktorý vyšiel r. 1926. Aj keď riešenie základných problémov dialektického materializmu rozhodne nemožno považovať v slovenskej marxistickej literatúre dvadsiatych rokov za dostačujúce, Szántóov článok naznačil smer, akým sa môže uberať naše filozofické myslenie v tejto oblasti. Autor v ňom populárnym, názorným spôsobom vysvetľuje základy Einsteinovej teórie relativity, aby na záver zhrnul akési poučenie, ktoré z Einsteinovej teórie vyplýva pre marxistov. Dokazuje v ňom, že Einsteinova teória

nie je pre marxizmus nič iné ako matematický a fyzikálny dôkaz správneho názoru marxizmu na podstatu sveta. Pretože „marxizmus učí zákonom dialektického myslenia. Kto chce v súlade so skutočnosťou rozmýšľať, kto chce svet až do posledného jadra poznať, poznať tak, aby ho to poznanie uspořádalo pre znovuvstavenie sveta, musí dialekticky rozmýšľať, musí vedieť, že pohyb je protirečenie... V marxizme bol základný fakt relativity len filozoficky zdôvodnený, a práve preto, že filozofia pri dôkazoch používa pojmy, slová, bolo toto zdôvodnenie vždy sporné. Prišiel však Einstein s číslami, matematicky dokázal pravdivosť spomenutého filozofického zdôvodnenia.“ [7] Podľa L. Szántóa má spoznanie, pochopenie a prijatie takéhoto prístupu k problémom širokú platnosť a môžeme ho z metodologického hľadiska vhodne uplatniť aj pri posudzovaní a hodnotení takého javu, akým bolo prevzatie moci do rúk proletariátu po víťazstve Októbrovej revolúcie v Rusku: „Aby sa pravda kapitalistickej triedy premenila za pravdu proletariátu, nestačí ju jednoducho »odpísať«, naučiť sa ju, prevziať ju, ale každá hodnota sa musí prepočítavať, prehodnotene prevziať. Teraz už vidíte, proletári, prečo Lenin, tento nedosiahnuteľne veľký poletársky »matematik« učil, aby sa prepočítali sociologické pravdy o štáte, že proletariát nemôže kapitalisticko demokratický štátny aparát jednoducho prevziať pre vlastné ciele.“ Podľa L. Szántóa to, čo Marx dokazoval slovami, Lenin dokázal skutkami. Poznanie vyplývajúce z Einsteinovej teórie relativity zasa dokazuje, že každý jav, fakt, každú dosiaľ bez výhrad prijímanú myšlienku treba v novej situácii prehodnotiť: „Kapitalistický spoločenský poriadok prehodnocovať na socialistický! Ale nie na papieri a číslami — ale v praktickom boji a skutkami. A toto poučenie pre nás komunistov bolo tiež hodné toho, aby sme sa dostali cez úskalía Einsteinovej teórie.“ [7]

*

Vidíme, že potreba podriaďovať nielen všetku spoločensko-politickú aktivitu, ale aj vedecké a popularizačno-vedecké úsilie praktickým otázkam triedneho boja sa pociťovala v každej súvislosti, pri akejkoľvek téme. Sovietsky príklad vplýval na slovenské myslenie dvadsiatych rokov jednoznačne v smere jeho revolučnej orientácie uplatňovanej v konkrétnych podmienkach buržoáznej spoločnosti. Redaktori, vydavatelia a autori DAVu toto poznanie zhrnuli vo vyjadrení dôvery v ZSSR: „Budeme sa i naďalej biť za *nový život*. Budeme s láskou sledovať jeho vývoj v ZSSR, ako i boj zaň s nami duševne spriaznených avantgárd všetkých národov sveta.“ [5, s. 1]

Všetky hlavné témy, ktoré rozpracúvali slovenskí marxistickí teoretici, ideológovia a filozofi v dvadsiatych rokoch, nejakým spôsobom — priamo či nepriamo — reagovali na udalosti Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie alebo na ich výsledok — budovanie beztriednej spo-

ločnosti v Sovietskom zväze. Či už išlo o teoretické otázky rozpracovania metód triedneho zápasu proletariátu u nás na základe sovietskych revolučných skúseností, či o sociálnofilozofické otázky národa, práva, triedneho zloženia spoločnosti alebo o filozofické problémy prírodných vied, ani jedna téma nebola pre autorov dosť neskutočná na to, aby nejakým spôsobom nereagovali na výdobytky Októbrovej revolúcie a myšlienkový pohyb, ktorý vyvolala. Nielen vyslovene informatívne články o ZSSR, nielen programové pokusy o aplikáciu sovietskych revolučných skúseností na naše pomery, ale aj tie state, ktoré sa priamo neodvolávali na výsledky revolučného boja ruského proletariátu, no ktoré boli písané v duchu marxizmu-leninizmu, svojím spôsobom nepriamo propagovali odkaz Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie u nás a šírili myšlienky, ktorými sa riadila revolúcia v Rusku.

LITERATÚRA

1. BOREK, E. —pod pseud. Prokóp Stupavský): Karol Marx, jeho život a dielo. Prešporok 1913.
2. MARKO, M.: V službe pokroku a priateľstva. Bratislava 1967.
3. DAV, roč. I., č. 1, 1924. Reedícia Bratislava 1965.
4. DAV, roč. I., č. 2, 1925. Reedícia Bratislava 1965.
5. DAV, roč. III., č. 1, 1929. Reedícia Bratislava 1965.
6. SZÁNTÓ, L.: Materialistická dialektika a kríza strany. Pravda, 17. januára 1929.
7. SZÁNTÓ, L.: Myšlienkové jadro Einsteinovej teórie. Ročenka slovenskej chudoby 1926.

ВЕЛИКАЯ ОКТЯБРЬСКАЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ РЕВОЛЮЦИЯ И РАЗВИТИЕ НАШЕЙ ФИЛОСОФСКОЙ МЫСЛИ В 20-Е ГОДЫ

Далимир Гайко

Все главные темы, разрабатываемые слованскими марксистскими теоретиками, идеологами и философами в 20-х годах, определенным образом — прямо или косвенно — реагировали на события Великой Октябрьской социалистической революции или на их результат — строительство бесклассового общества в Советском Союзе. Шла ли речь о теоретических вопросах разработки методов классовой борьбы пролетариата у нас на основе советского революционного опыта, о социально-философских вопросах нации, права, классовой структуры общества или о философских проблемах естествознания — ни одна тема не являлась для авторов достаточно отдаленной, чтобы они определенным образом не реагировали на достижения Октябрьской революции и вызванное ею идейное движение. Не только определено информационные статьи о СССР, не только программные попытки распространить советский революционный опыт на наши условия, но и те статьи, которые прямо не ссылались на результаты революционной борьбы русского пролетариата, но были написаны в духе марксизма-ленинизма, по-своему косвенно пропагандировали завет Великой Октябрьской социалистической революции у нас и распространяли идеи, которыми руководствовалась революция в России.

Dalimír H a j k o

Alle bedeutsamen Themen, die von slowakischen marxistischen Theoretikern, Ideologen und Philosophen in den zwanziger Jahren ausgearbeitet wurden, berührten auf irgendeine Weise — direkt oder indirekt — die Ereignisse der Grossen sozialistischen Oktoberrevolution oder ihr Resultat — den Aufbau einer klassenlosen Gesellschaft in der Sowjetunion. Ob es sich nun um theoretische Fragen der Ausarbeitung der Methoden des proletarischen Klassenkampfes bei uns aufgrund sowjetischer revolutionärer Erfahrungen handelte, oder um sozialphilosophische Fragen der Nation, des Rechts, der Klassenstruktur der Gesellschaft oder aber um philosophische Fragen der Naturwissenschaften, den Autoren war keines dieser Themen zu hochgesteckt, um nicht irgendwie auf die Errungenschaften der Oktoberrevolution und auf die durch sie hervorgerufene ideelle Bewegung Bezug zu nehmen. Dabei waren es nicht nur ausdrücklich informative Artikel über die UdSSR, nicht nur programmatische Versuche um eine Anwendung sowjetischer revolutionärer Erfahrungen auf unsere Verhältnisse, sondern auch solche Aufsätze, die sich nicht unmittelbar auf die Ergebnisse des Kampfes des russischen Proletariats beriefen, doch im Sinne des Marxismus-Leninismus verfasst wurden; alle propagierten indirekt und auf ihre Weise das Vermächtnis der Grossen sozialistischen Oktoberrevolution und verbreiteten jenes Gedankengut, das die Revolution in Russland leitete.